

Т.ғ.м. Камзабеков И.М.

Е.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қазақстан

Логистикадағы жүйелік талдау принциптері

Логистика нарықтық механизмнің маңызды бөлігі бола отырып, материалдық, қаржылық, ақпараттық ағындарды тиімді пайдалану арқылы нарық қатысушыларының мүдделерін іске асыру және үйлестіру үшін жасалады.

Логистика саласындағы қызмет көп қырлы. Оған көлік, қойма, қорлар, кадрлар, Ақпараттық жүйелерді ұйымдастыру, коммерциялық қызмет және тағы басқалар кіреді. Аталған функциялардың әрқайсысы тиісті салалық пән бойынша терең зерделенген және сипатталған. Логистикалық тәсілдің түбегейлі жаңалығы-бұл органикалық өзара байланыс, жоғарыда аталған аймақтарды біртұтас материал өткізгіш жүйеге біріктіру. Логистикалық тәсілдің мақсаты - материалдық ағындарды түпкілікті басқару.

Әлемдік экономиканың жаһандануы және әлемдік нарықтардағы өткір бәсекелестік жағдайында логистиканың өзектілігі ішкі нарықтың аз сыйымдылығының болуын ескере отырып, Қазақстанның және оның аумақтарының одан әрі даму перспективалары елдің әлемдік нарықтарға шикізат ресурстарының ірі экспорттаушысы ретінде ғана емес, сонымен бірге, ең алдымен, тұрақты экономикалық жүйе ретінде орналасу мүмкіндігімен анықталады.- және жоғары технологиялық тауарларды жеткізу және Орталық Азия өңірінде сервистік қызметтердің кең спектрін ұсыну (сауда-логистикалық, көлік-ақпараттық, қаржылық, білім беру және т.б.).

Өзірленген 2009-2011 жылдарға арналған "Еуропаға жол" бағдарламасы біздің ел мен ЕО арасындағы көлік байланыстарын дамыту, Еуропа мемлекеттерінің транзиттік-көлік әлеуетін және Еуразиялық трансқұрлықтық көлік дәліздерін дамыту мәселелерін көздейді. Көлік саласында бағдарлама Қазақстан мен ЕО елдері арасындағы көлік байланыстарын дамыту мен нығайтуды, көлік инфрақұрылымы мен процестерінің бірлігі негізінде жолаушылардың, жүктер мен көлік құралдарының еркін қозғалысы үшін көлік қызметтерін ұсынуды қамтамасыз ететін жағдайлар жасауды көздейді. Логистика-бұл салыстырмалы түрде жас ғылым. Логистикалық жүйелерді қалыптастыру және басқару процестері және олардың жұмыс істеуінің

экономикалық тетігі оларды үнемі жетілдіруді талап етеді. Нарықтық қатынастар дамыған сайын көптеген мәселелер нақтыланады және өзгереді

Бұл анықтама, оның мазмұнынан көрініп тұрғандай, логистиканы ғылым ретінде түсіндіреді. Шаруашылық қызмет ретінде логистика келесі анықтамада көрсетілген: логистика – жеткізушілерге ақша төлеген сәттен бастап тұтынушыға дайын өнімді жеткізу үшін ақша алғанға дейін (ақша төлеу принципі-ақша алу) экономикалық айналымдағы шикізаттың, компоненттердің және дайын өнімнің қозғалысы мен сақталуын басқару процесі. Логистика нысанын әр түрлі тұрғыдан қарауға болады: маркетинг, қаржыгер, өндірісті жоспарлау және басқару менеджері, Ғалым. Бұл логистика ұғымының анықтамаларының алуан түрлілігін түсіндіреді. Шетелдік және отандық әдебиеттерді талдау бүгінгі таңда логистика дегеніміз: - жүк қозғалысын ұйымдастырудағы жаңа бағыт; - адам - машина жүйелеріндегі әртүрлі ағындарды жоспарлау теориясы; - қажетті мөлшерде қажетті уақытта қажетті уақытта ең аз шығындармен алу мақсатында әртүрлі қызмет түрлерінің жиынтығы; - тасымалдау және өндірістік процестерді интеграциялау; - тауарларды өндірістен тұтынуға дейін тасымалдау және сақтау бойынша шығындарды жоспарлау процесі; - өнімді физикалық бөлуді басқару нысаны; - дайын өнімнің өндіріс орнынан тұтыну орнына дейін тиімді қозғалысы; 20 21 - материалдық және ақпараттық ағындарды басқарудың ұтымды әдістерін әзірлеумен байланысты жаңа ғылыми бағыт; - өндіріс пен таратуды ұтымды ұйымдастыру туралы ғылым.

Өндіріс және айналым салаларында логистиканы қолдану: - материалдық ағынның барлық қозғалыс жолындағы қорларды азайтуға; - логистикалық тізбек бойынша тауарлардың өту уақытын қысқартуға; - көлік шығындарын азайтуға; - қол еңбегі мен жүк операцияларына шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Еуропалық өнеркәсіптік қауымдастық пен АҚШ өнеркәсіптік қауымдастығының деректеріне сәйкес материалдық ағымның өтпелі мониторингі материалдық қорлардың 30-70% - ға қысқаруын қамтамасыз етеді. Қорлардың азаюы логистикалық процестерге қатысушылардың іс-әрекеттерінің келісілуіне, жеткізілімдердің сенімділігін арттыруға және қорларды бөлудің ұтымдылығына байланысты. Қоймаға, өндірістік операцияларға және қосымша ставкаға жұмсалатын уақыттың жалпы шығындарының екіден бес пайызға дейінгі бөлігі жеке өндіріске кететін уақытты құрайды. Осылайша, айналым уақытының 95% - дан астамы логистикалық операцияларға тиесілі. Сондықтан логистика фирмалардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру факторы ретінде қарастырылады. Осыған байланысты логистиканың фирмалардың негізгі экономикалық және қаржылық индикаторларымен байланысын дұрыс

көрсететін шығындар мен көрсеткіштерді бақылау әдісін табу міндеттері өзекті болады.

Жүйелердің жалпы теориясы-жүйелерді зерттеудің әдіснамалық принциптерін жасайтын ғылыми пән. Оның басты ерекшелігі-зерттеу объектілеріне жүйе ретінде қарау. Жүйелердің жалпы теориясын 1950 жылдары американдық ғалымдар ұсынған.ол кез-келген объект техникалық, экономикалық, әлеуметтік, биологиялық және т. б. жүйе ретінде, яғни бір мақсатқа жету үшін әрекет ететін өзара байланысты элементтер кешені ретінде талданып, құрылуы мүмкін. Осылайша, жүйе дегеніміз-белгілі бір сипаттамалары бар және тіпті жергілікті мақсаттары бар, бірақ белгілі бір құрылыммен біріктірілген және бір мақсатқа жету үшін әрекет ететін және осыған байланысты тұтас, реттелген және ұйымдастырылған нәрсе құрайтын кейбір компоненттердің (немесе элементтердің) жиынтығы. Сонымен қатар, жүйелердің жалпы теориясы биологиялық жүйелерге, яғни тірі тіршілік иелеріне ұқсас техникалық және экономикалық жүйелерді талдауды және құруды қамтиды. Бұл жүйелердің жалпы теориясының қағидаттарына негізделген техникалық немесе экономикалық кәсіпорындарды талдау мен құрудың әдіснамалық тәсілінің негізгі тұстары.

Жүйелік талдау (тәсіл) - кез келген объектілерді жүйе ретінде ұсыну, оларды құрылымдау және кейіннен талдау жүргізу арқылы зерттеуден тұратын жүйелердің жалпы теориясының әдіснамасы. Жүйелік талдау дегеніміз, әр жүйе жеке, бөлінген ішкі жүйелерден тұрса да, тұтас интеграцияланған дегенді білдіреді. Жүйелік тәсіл зерттелетін объектіні жалпы мақсатпен біріктірілген өзара байланысты ішкі жүйелер кешені ретінде көруге, оның интегративті қасиеттерін, ішкі және сыртқы байланыстарын ашуға мүмкіндік береді. Теория жалпы деп аталады, өйткені оның әдістемесі әлемнің кез-келген объектілері мен құбылыстарына, соның ішінде экономиканың әртүрлі салаларындағы коммерциялық кәсіпорындардың құрылымы мен жұмысын талдауға қолданылады. Бұл теория кибернетикалық деп аталады, өйткені оның көптеген ережелері мен әдістері зерттелетін объектілердегі басқару механизмдерін зерттеуге бағытталған. Кибернетика-бұл басқару туралы ғылым, оның атауы гректің "кибернесс" сөзінен шыққан, ол "руль", "басқарушы" дегенді білдіреді. Жүйелік талдаудың негізгі міндеттері: - декомпозиция міндеті жүйені кішігірім элементтерден тұратын ішкі жүйелер түрінде ұсынуды білдіреді; - талдау міндеті жүйенің мінез-құлық заңдылықтарын анықтау үшін жүйенің әртүрлі қасиеттерін, оның элементтерін және қоршаған ортаны табудан тұрады; - синтез міндеті-алғашқы екі мәселені шешу кезінде алынған жүйе туралы білім негізінде жүйенің моделін құру, жүйенің тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ететін оның құрылымын, параметрлерін анықтау, мәселелерді шешу және

мақсаттарға қол жеткізу. Материалдық ағынның табиғаты тұтыну жолында ол өндірістік, қойма, көлік байланыстарынан өтеді. Логистикалық процестің әртүрлі бөлімдері материалдық ағынды ұйымдастырады және бағыттайды. Жүйелік тәсіл қатаң әдіснамалық тұжырымдама түрінде жоқ. Бұл белгілі бір зерттеулерді белгілі бір жолмен бағыттауға мүмкіндік беретін танымдық принциптердің жиынтығы.

Пайдаланған әдебиеттер

- 1 Гаджинский А.М. Логистика: Учебник. – Москва: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2005.
- 2 Гаджинский А.М. Практикум по логистике. — 3-е изд., Москва: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 2003.
- 3 Логистика: Учебник для вузов. /Под ред. Б.А. Аникина. – Москва: ИНФРА-М, 2005.
- 4 Тулембаева А.Н. Логистика: Учебное пособие. – Алматы: ИздатМаркет, 2004.
- 5 Раимбеков Ж.С. Логистические аспекты управления промышленными предприятиями. Монография. – Тараз: ТарГУ, 2004.